

УДК 728.1

Ю.Ф. Сазонова,

канд. арх.

*Полтавський національний
технічний університет
імені Юрія Кондратюка*

ГАРМОНІЗАЦІЯ ВІЗУАЛЬНОГО ЖИТЛОВОГО СЕРЕДОВИЩА

Анотація: у статті визначені умови та особливості формування гармонійного візуального житлового середовища.

Ключові слова: візуальне житлове середовище, візуальний комфорт, гомогенне середовище, агресивне середовище, види сприйняття, естетичні фактори.

Постановка проблеми.

У числі актуальних питань підвищення якості житлового середовища є вивчення потреб людини, пов'язаних з екологією сприйняття візуального середовища.

Розв'язання проблеми ефективної організації візуального житлового середовища пов'язане з передбаченням системи заходів для забезпечення біопозитивних характеристик елементів та зв'язків між ними, а також стабілізації якості екологічно безпечного середовища життєдіяльності людини.

Аналіз вітчизняної практики виявив недоліки візуальної організації об'єктів житлового середовища, пов'язані з відсутністю врахування зорового сприйняття середовища.

Актуальність дослідження обумовлена практичною необхідністю вивчення факторів, що впливають на формування комфортного візуального житлового середовища та визначення найбільш оптимальних шляхів гармонізації даного середовища.

Аналіз останніх досліджень.

Вказані проблеми сприяли активізації міжгалузевих досліджень природних та антропогенних позитивних і негативних чинників, що обумовлюють формування візуального житлового середовища та інтегрального врахування результатів в проектуванні.

Пошуку рішень проблем житлового середовища присвячені наукові дослідження багатьох вчених, зокрема питання гуманізації, психологічного комфорту умов проживання досліджували М. Ф. Александрова, В. Л. Глазичев, В. А. Ліцкевич, Н. В. Паніна.

Питання візуального сприйняття архітектурного середовища досліджували А. Іконніков, Дж. Гібсон, В. Філін, В. Шимко та ін.

Проблемам екології архітектурного середовища присвячені роботи В. Владімірова, Н. Дьоміна, І. Диди, В. Грігор'єва, А. Гутнова, В. Іовлева, В. Коляснікова, В. Кучерявого, С. Мигаля, І. Огороднікова, О. Орлової, Г. Полторака, Н. Реймерса, А. Тетіора, І. Устинової, Ю. Шкодовського, З. Яргіної та ін..

Ландшафтно-екологічну організацію середовища в своїх роботах досліджували: Л. Анісімова, О. Генісаретський, В. Нефьодов, І. Фомін, Д. Саймондс.

У наукових дослідженнях та публікаціях А. Гончара, П. Казанцева Г. Лаврика, Ю. Лапіна, В. Ліцкевича, Б. Мержанова, С. Паршуткіна, В. Ярового висвітлюються окремі аспекти удосконалення екологічних умов житлового середовища. Аналіз досліджень з даної проблематики виявив, що екологічна архітектура як система знань остаточно не сформувалася, зокрема аспекти формування гармонійного візуального житлового середовища потребують уточнень.

Результати дослідження.

Доведено, що навколишнє візуальне середовище є одним з важливих екологічних факторів, необхідних для нормальної життєдіяльності людини. Візуальне житлове середовище, як складова архітектурного середовища, включає сукупність взаємоузгоджених естетичних характеристик елементів усіх ієрархічних рівнів.

Рівень візуального комфорту житлового середовища залежить від візуальних параметрів архітектурних просторів та об'єктів, призначених для проживання людини: житлових будинків чи квартир, системи відкритих просторів різного розміру та рівню, які знаходяться в безпосередній близькості до житла (прибудинкові простори, дворові простори, комунікативні простори).

Однією з найважливіших вимог до підвищення рівню візуальної комфортності сучасного житлового середовища є наближення естетичних характеристик штучно створених елементів до естетичних характеристик природних елементів. Крім того, необхідна наявність достатньої кількості візуальних елементів з чітко окресленими контурами, які потрапляють в поле зору правого та лівого ока і легко поєднуються в єдиний образ у корі головного мозку. Візуальне середовище організоване таким чином забезпечує сприятливі умови для функціонування механізмів бінокулярного апарата людини. [2, 5]

Деструктивні властивості візуального архітектурного середовища – гомогенність та агресивність – викликають порушення законів зорового сприйняття людини та спричиняють ряд проблем відеоєкології.

Гомогенне середовище характеризується малою кількістю і невиразністю стандартних візуальних елементів. Це перешкоджає виявленню елементів для фіксації погляду і призводить до втрати здатності визначати відстань між об'єктами і орієнтуватися у просторі. Такий візуальний режим призводить до пригнічення нервової системи і негативно позначається на самопочутті людини.

Суцільне застосування фасадів, панелі великого розміру, асфальтове покриття є активними засобами створення дискомфортного візуального простору, що дезорієнтує.

Надмірна насиченість візуального середовища однаковими геометризаними елементами призводить до порушень функціонування бінокулярного апарата. Імпульсом до об'єднання двох зображень (правого та лівого ока) в єдиний образ слугує невідповідність їхніх контурів, яка відсутня в агресивному середовищі. [2, 5]

Агресивне візуальне середовище призводить до перевантаження мозку одноманітною інформацією і блокування роботи зорової системи. Таке середовище виникає завдяки використанню великої кількості вікон в багатопверхових будинках, облицюванню стін плиткою, цегляної кладки з потайним швом, гофрованого алюмінію, різноманітних решіток, сіток тощо.

Слід зауважити, що людина як біологічний вид сформувалася в природному середовищі, а тому сприятливим колористичним оточенням можна вважати таке, в якому переважає кольорова гама природних відтінків.

Отже, при вирішенні питань кольорової гармонії візуального житлового середовища повинні братися до уваги особливості клімату та пов'язаного з цим природного освітлення, колір місцевого асортимента рослинності, його зміни за порами року, а також поліхромія місцевих матеріалів.

Задачами організації комфортного візуального середовища є гармонізація просторово-часових, орієнтаційних та емоційно-естетичних зв'язків. Звертаючи увагу на питання композиційного узгодження об'ємно-просторових рішень візуальних елементів житлового середовища, виявляється необхідність вибору засобів ландшафтної організації прибудинкової ділянки, геопластики, декоративних водних об'єктів, засобів озеленення екстер'єру чи інтер'єру житла, використання модульних композицій.

Важливою умовою естетичної організації даного середовища є досягнення співрозмірних людині масштабів завдяки зниженню поверховості житлових будинків, оптимізації пропорцій та розмірів прибудинкового простору. Візуальний зв'язок житлової забудови з характеристиками ділянки формується завдяки візуальному узгодженню архітектурної форми з просторовими одиницями ландшафту. Наприклад, графічна відповідність прослідковується у відповідності комбінації горизонтальних, вертикальних,

нахилених ліній в формі будинку (дах, стіни, вікна тощо) характеру ліній, що домінують в пейзажі, в кількості нових архітектурних об'ємів, що зберігають розміри і природну конфігурацію природного простору. При цьому велике значення мають способи візуального зменшення чи камуфлювання будинку (колоритом, розташуванням об'єкта залежно від плановості пейзажу), погодження архітектурних форм з характеристиками пейзажу. [1, 2, 7]

Одночасно з удосконаленням візуального середовища житлових районів необхідно гармонізувати середовище проживання на рівні конкретного будинку, житлової чарунки. Певною мірою це завдання можна вирішити за допомогою вдалого вибору параметрів пластичного рисунку фасаду, його деталізації, ступеню розчленування об'єму, декоративних засобів, прямого цитування народної символіки та її сучасних інтерпретацій.

Різними авторами неодноразово наголошувалося, що найбільш ефективно створення різноманітного й сприятливого середовища для постійного перебування людини досягається за допомогою організованої малоповерхової житлової забудови, з властивими їй співрозмірними людині масштабами та індивідуальністю проектів.[2, 4, 7] До переваг сучасної малоповерхової житлової забудови з покращеними екологічними характеристиками слід віднести збереження природного ландшафту і домінування природних елементів над антропогенними, в тому числі забезпечення принципу відеоєкології про висоту будинків, яка не повинна перевищувати висоту дерев, а також дотримуватися процентного співвідношення видимої площини неба (45%), видимої площини забудови (49%), видимої площини землі (6%). [2, 5]

Візуальне житлове середовище, як сума характеристик елементів, в яких людина перебуває протягом доби, тижня, місяців та років залежно від алгоритму процесів життєдіяльності, здійснює комплексний вплив, який складається з сумарного впливу середовища конкретних об'єктів і обумовлений як візуальними параметрами середовища, так і характером реакції організму на їхній вплив.

Формування комфортного візуального середовища житлової забудови значною мірою залежить від впливу естетичних факторів, які поділяються на дві групи – фактори виразності середовища та фактори сприйняття середовища.

До складу першої групи факторів входять якісні характеристики об'єкту сприйняття, художня організація та візуально-емоційний вплив.

Друга група включає суб'єкт сприйняття, види сприйняття та час сприйняття.

Індивідуальність візуального середовища житлової забудови, як об'єкту сприйняття, обумовлена оригінальністю (виникає первинна зацікавленість), різноманітністю (підтримується стійка зацікавленість). Оригінальності вигляду

середовища надає істотна відмінність від звичних уявлень. Різноманіття вигляду візуальних елементів житлового середовища досягається завдяки різноманітності просторових форм.

Естетичний зміст архітектурної форми обумовлений якісними характеристиками компонентів, їхньою своєрідністю, художньою організацією, образом, особливостями візуального та емоційного впливу.

Психологічні явища, які виникають в результаті споглядання – це відчуття, уяви, думки та почуття, що відносяться до внутрішнього змісту естетичного сприйняття, вони складають асоціативний фактор, який обумовлює естетичну оцінку візуального житлового середовища.

Система символів та асоціативних вражень забезпечує збереження стійких уявлень про місце проживання.

Образно-естетичні характеристики набувають принципово нового значення в умовах малоповерхової індивідуальної забудови у зв'язку з тенденцією підвищення рівня персоналізованості життєвого середовища. Сприйняття мешканцями свого будинку чи групи житлових будинків в єдиному комплексі набуває яскравого соціального забарвлення – житло може сприйматися як символ соціального престижа, благополуччя та щасливого сімейного життя. [3, 4, 6]

Цілісний образ та естетична оцінка візуального житлового середовища складається з сукупності та послідовності видів сприйняття, в залежності з особливими умовами кожного з них.

Естетичне сприйняття має відкритий характер, який базується на життєвому досвіді суб'єкту, його естетичних вподобаннях та цінностях. Вибірковість та глибина обумовлені станом культури суспільства та культурним потенціалом особистості. Таке сприйняття продукує "вторинний" образ, який може співпадати чи не співпадати із задумом автора.

Розрізняють 4 види сприйняття, які своєрідно розкривають структурні та якісні характеристики:

- зовнішнє сприйняття (рух по вулиці),
- сприйняття з середини (в межах окремого простору),
- сприйняття при перетині (рух через групу просторів),
- сприйняття із інтер'єру будинку.

Під час знаходження всередині певної зони житлового середовища сприйняття набуває «інтер'єрний» характер. Найбільш оптимальними для сприйняття, враховуючи психофізіологічні особливості людини, вважаються замкнені та напівзамкнені простори.

В процесі руху через групу зон окремі враження сумуються, доповнюють один одного, складаються в єдиний образ. Завдяки збалансованому чергуванню

активних та нейтральних елементів, контрастних та нюансних кольорових співвідношень, а також використанню елементів-орієнтирів, зокрема, виразних силуетів та декоративних деталей, можна досягти необхідного рівню комфортності візуального середовища.

Особливе місце займає сприйняття дворових просторів з вікон оточуючих будівель. Воно характеризується тривалістю, особливим ракурсом, фіксованістю точки. В такій ситуації слід приділити увагу встановленню постійних візуальних зв'язків між природними та архітектурними елементами.

Елементи візуального житлового середовища несуть ідейний зміст природного різноманіття і природної закономірності підпорядкування, які обмежуються мірою кількісних та якісних співвідношень. [1,2]

Перебуваючи в такому середовищі, людина отримує позитивне емоційне навантаження і відчуває себе органічною частиною навколишнього світу.

Регулювати процес сприйняття мешканців візуальних характеристик середовища житлової забудови можна, змінюючи умови сприйняття та інтенсивність виразності естетичних елементів.

За допомогою засобів виразності житлового середовища (масштаб, пропорції, ритм, силует, пластика, колір, фактура, світлотінь тощо) формується вигляд окремого фрагмента та візуального житлового середовища в цілому.

В кожній конкретній ситуації вибір засобів виразності орієнтований на вимоги функціонального процесу, санітарно-гігієнічні нормативи, загальну композиційну ідею, відповідає структурі, формі та розміру середовища, особливостям клімату та ландшафту зони будівництва, ступеню освітлення природнім світлом, характеру джерела штучного світла, розмірам та матеріалам обмежуючих поверхонь, кольоровому оточенню.

Висновок.

Таким чином, гармонізація візуального житлового середовища, значною мірою обумовлена сукупністю фізіологічних та психологічних особливостей людини.

Складний взаємозв'язок груп естетичних факторів здійснює вплив на формування та функціонування візуального житлового середовища, а також обумовлює його естетичні якості.

Виявлені особливості створення комфортного візуального житлового середовища одночасно відповідають загальним тенденціям відеоєкологічного підходу в архітектурі і розкривають конкретну середовищну специфіку. Доцільне використання природних та антропогенних засобів дає можливість забезпечення необхідного різноманіття, складності та співрозмірності елементів даного візуального середовища.

Подальший напрямок дослідження планується зосередити на

поглибленому аналізі природних та антропогенних елементів досліджуваного середовища, виявленні загальних та унікальних особливостей композиційних, колористичних та стилістичних зв'язків між ними.

Література:

1. Иовлев В. И. Экопсихология для архитекторов: процесс и форма: учеб. пособие / Валерий Иванович Иовлев – Екатеринбург: Архитектон, 1996. – 304 с.
2. Дж.Гибсон. Экологический поход к зрительному восприятию: пер.с англ. / общ. ред. Логвиненко. – М: Прогресс, 1988. – 464 с.
3. Мироненко О. В. Ерго-дизайнерські засоби удосконалення архітектурного середовища міста (на прикладі малоповерхової житлової забудови): автореф. на здобуття наук. ступеня канд. архітектури: спец. 18.00.01 / Олег Вікторович Мироненко. – Харків, 2009. – 20 с.
4. Лапин Ю. Н. Экожилье – ключ к будущему / Юрий Николаевич Лапин; М.: Пробел, 1998. – 160 с.
5. Филин В. А. Видеоэкология. Что для глаза хорошо, а что – плохо / Василий Анатольевич Филин; М.: ТАСС-реклама, 1997. – 320 с.
6. Яровий В. А. Принципи формування житлових комплексів в умовах антропогенного впливу середовища: автореф. на здобуття наук. ступеня канд. архітектури: спец. 18.00.01 / В. А. Яровий – Харків, 2009. – 20 с.
7. Frick D. The Quality of Urban Life: Social Psychology and Physical Conditions / Ed. By D. Frick. – Berlin, N.Y.: W/ de Gruyter, 1986.– 261 p.

Аннотация

В статье определены условия и особенности формирования гармоничного формирования визуальной жилой среды.

Ключевые слова: визуальная жилая среда, визуальный комфорт, гомогенная среда, агрессивная среда, виды восприятия, эстетические факторы

Abstract

The article defines the conditions and characteristics of the formation of a harmonious visual habitat.

Key words: visual living environment, visual comfort, homogeneous environment, aggressive environment, types of perception and aesthetic factors